

Les pintures romàniques de Dòrria i el seu entorn. Una experiència educativa del Camp d'Aprenentatge del Ripollès

Els camps d'aprenentatge (CdA) i els entorns d'aprenentatge (EA) són serveis educatius del departament d'Educació que, més enllà del que molt succintament en diu la Llei d'educació de Catalunya (LEC), han esdevingut uns agents de coneixement i dinamització del territori.

Els CdA i els EA són, però, primer de tot centres educatius, ja que reben alumnes de tot Catalunya, en un context d'estades educatives, habitualment realitzades en albergs de joventut. A aquests alumnes se'ls ofereixen rutes i activitats pel territori proper a l'alberg, la creació i modelització de les quals ha generat un important treball de recerca amb la corresponent aplicació pràctica. El Pirineu té la sort de tenir camps a les Valls d'Àneu, el Berguedà, la Garrotxa, la Noguera i el Ripollès, i amb entorns a Tremp i al Canigó, que han fet i fan una gran activitat que posa en valor educatiu molts dels atractius de llurs territoris.

Un exemple, entre molts d'altres, d'aquesta posada en valor educativa dels recursos territorials és l'activitat que organitza el CdA del Ripollès a l'entorn de les pintures romàniques de l'església de Sant Víctor de Dòrria, un poble que es troba a uns deu minuts en autocar de l'alberg Pere Figuera de Planoles, on té la seu el CdA del Ripollès.

Dòrria és un poble petit, encimbellat sobre la collada de Toses, avui amb molt pocs habitants i sense hotel ni restaurant ni cafeteries. Fa una vintena d'anys s'hi va trobar un interessant conjunt de pintures romàniques, a l'interior de l'església de Sant Víctor. El Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya hi va dur a terme una molt remarcable tasca de consolidació de les pintures, que van anar aflorant en retirar les capes de guix que les cobrien. Les obres van acabar el 2003, i a partir d'aleshores es va plantejar com fer la difusió d'aquest tresor pictòric romànic, es va pensar en l'organització del règim d'horari de visites i en un programa de manteniment del conjunt. La situació del poble i la manca de prou habitants i de serveis propers va ser i és un seriós entrebanc per



Miquel Sitjar i Serra,
docent del Camp
d'Aprenentatge del
Ripollès i màster en
Turisme Cultural



El rei David cantant salms a la marededéu

turístiques a aquest tresor romànic es troba pendent de quantificació. En qualsevol cas, pot considerar-se que el romànic de Dòrria és un valor afegit, i més aviat secundari, d'una destinació turística molt madura, la vall de Ribes, que es mou en els eixos dels valors de la vall de Núria i del turisme de muntanya i natura, conceptualment i geogràficament allunyats del turisme cultural que s'ha anat treballant recentment des de la marca turística ripollesa de Terra de Comtes i Abats.

Per tot això, el CdA del Ripollès ha volgut incidir modestament en aquestes dinàmiques. En primer lloc, en la línia de promoure i millorar el coneixement, fins i tot a escala local, del fet que la vall de Ribes pot presumir d'un romànic que no té res a envejar al d'altres llocs del Pirineu; i en segon lloc, i molt important, en la creació, a partir de l'ensenyament obligatori, de noves generacions futures de consumidors / gaudidors del turisme cultural. L'activitat que fem a Dòrria consta de tres moments, pels quals roten els alumnes. Un està destinat a l'observació de la natura i el paisatge, un segon és una ruta pels carrers del poble per observar-ne l'arquitectura tradicional de muntanya i comentar-ne la història, i un tercer es troba ja plenament centrat en l'anàlisi i el coneixement de les pintures.

De tots tres moments, potser el més difícil és el tercer, perquè la pintura i el romànic són percebuts com a allunyats del nostre món i sensibilitat. La primera acció del docent del CdA, responsable d'aquest tercer moment, està destinada a matisar, desmentir o a qüestionar tal llunyania. Amb preguntes a l'alumnat sobre com de tristos poden ser els seus estats d'ànims davant de la foscor o la tristesa dels dies hivernals, quan el sol es pon tan d'hora, s'introdueix subtilment la idea que compartim, amb homes de totes les èpoques, les mateixes pors i la mateixa necessitat de cercar-hi solucions. Nosaltres, el nostre temps, proposa unes solucions, que, segons les respostes dels alumnes, se centrarien, per exemple, a jugar amb la Play, que no deixa de ser també un aparell emissor de llum, dins del qual hi ha virtualment tot l'univers, mentre els homes del romànic pintaven dins les esglésies, tant virtualment com en les nostres plays, tot l'univers, on la llum, lluint contra la foscor i la tristesa ambiental, es manifestava a través d'allò que els homes tenien a l'abast, la pintura, entesa per ells com a llum acolorida de la gràcia de Déu.

Per entendre-ho millor es fa una experiència de foscor dins l'església, amb tots els llums

acollir grans masses de públic, i també per mantenir-hi personal per obrir l'església i acollir els visitants.

L'ajuntament de Toses va contactar amb mi perquè, en tant que guia oficial, i des del meu mòbil, de vegades a demanda i altres vegades, sobretot durant el mes d'agost, amb horari regular, atengués les visites eventuals. La difusió i promoció d'aquest servei s'ha fet des de l'Oficina de Turisme de Ribes.

L'impacte econòmic en el sector turístic del territori d'aquest servei de visites

apagats, per sentir el mateix que se sentia a l'edat mitjana. Només un ciri encès sobre l'altar fa de punt lluminós, que va a buscar un/a alumne/a, per dur-lo a il·luminar la foscor del fons del temple i fer-nos de guia fins a l'espai del presbiteri on més bé es conserven les pintures.

Davant de les pintures, segueixen les preguntes. L'alumnat ja té interioritzat que la pintura és un signe de llum divina i un consol necessari a les penúries de la gent medieval, i a partir d'aquí se li demana que indiqui quins colors hi predominen i quins tenen un cromatisme més lluminós. Els punts

més lluminosos són al voltant del Crist Pantocràtor, que, com és habitual, va dins una màndorla. Insistim en el caràcter solar del signe del Pantocràtor. Al voltant d'ell tot és llum i és alegria, perquè Crist, segons la teologia cristiana, és el sol que no es pon. Fem que els alumnes prenguin consciència d'aquesta alegria fent-los comparar la vestimenta dels personatges, que envolten el Crist, amb la dels apòstols, que apareixen en un registre inferior allunyat del Crist. Davant el fet que els primers duen vestits d'una tonalitat més lluminosa, l'alumnat percep que van vestits de festa, mentre que els apòstols van en vestit de treball perquè baixen al nostre trist món i tenen la feina d'informar i portar a la foscor del món la notícia i la promesa de la llum perpètua del cel, que era possible d'obtenir, segons ells, a través de la fe en Déu.

A mitja nau, una nova màndorla, que presenta mig esborrada a l'interior la imatge d'una persona; serveix per continuar jugant amb l'astronomia i la cosmologia. Si sobre l'altar una màndorla era el Sol, la màndorla de la nau s'entén que pot ser la Lluna, i la imatge esborrada dins d'aquesta darrera, la seva personificació divina, la marededéu, sota la qual apareix ben dibuixada la imatge del rei David, el rei cantor i poeta. Les escenes estan envoltades d'àngels. Un té una posició del cos i dels peus que fem imitar a l'alumnat. El resultat és que posant el cos i els peus com l'àngel acaben ballant, perquè els àngels ballen al ritme dels cànctics de David.

Acabem l'activitat fixant-nos en l'arc que separa el presbiteri de la nau. S'hi percep força bé la figura de l'arquer, que l'alumnat generalment i errònia identifica amb Cupido. Aquí els preguntem si algú ha nascut al desembre i si saben quins estels hi ha al cel el desembre, i a partir d'aquí expliquem que el dibuix del estels del cel nocturn del desembre dóna com a resultat un arquer, la constel·lació de Sagitari. Els recordem que, fa un moment, al mig de la nau hem vist la Lluna i que, com que se suposa que és de nit, també en aquest mateix punt del temple on ens trobem s'hi han de veure els estels, i a més uns estels que recorden la foscor de la nit i també la por d'un cel que gira i canvia d'estels, i que fa córrer el temps cap a la fi del món i la mort. L'home del romànic es consola en la nit sota la llum de la Lluna, la marededéu, que li porta la llum indirecta del Sol, el Crist, i aspira a travessar



El seguici del Pantocràtor. A l'esquerra, l'arcàngel sant Miquel, i a la dreta, el toro alat de sant Lluç